

известни чужди поети и литературоведи за поета.

Сборникът „Никола Вапцаров. Нови изследвания и материали“ представлява безспорен успех за нашето литературознание. Той е доказателство за един по-широк поглед към творчеството на Вапцаров, завършек на един етап във вапцароведението. Но той не е неговата последна дума.

Любомир Стаматов

GERARD GENETTE — INTRODUCTION A L'ARCHITEXTE. Paris, Editions du Seuil, 1979

„Увод в архитектa“ на Жерар Жьонет е теоретично съчинение за жанровете, за историята на възгледите за жанровете и за един особен момент в тази история, написано с полемическа жар и артистична инвенция. За какво става дума? Авторът нарича този момент „ретроспективната заблуда“ и тя се състои в сляпото приписване на Платон и на Аристотел на известната жанрова триада — лирика, епос, драма. Запознат отлично със своя предмет, Жьонет вижда, че съвременните поетически теории — предромантически, романтически и следромантически — и той цитира ред имена — Уорън, Нортърп Фрай, Филип Лъжонс, Робърт Сколз, Елен Сиксус, Цветан Тодоров, дори Бахтин — не забелязват отсъствието на лирическите жанрове в разсъжденията на Платон и Аристотел. Този неверен прочит на древните, съзнателен или несъзнателен, става причината да се създаде по думите на Жьонет един възел от неясноти, смесвания и замествания, който той се опитва да развърже на страниците на книгата си. За целта той се връща към изворите с традиционния въпрос: какво в същност се казали Платон и Аристотел? Преди всичко в своето членение на литературното поле те не включват лирическите форми, а съзнателно ги изключват, съзнателно ги подценяват поради два различни вида съображения. Първите се отнасят до съдържанието на произведението (logos), което не трябва да показва недостатъците на хората и най-вече на боговете и героите, а вторите — до начина на изображение (lexis), който трябва да бъде разказ. Всичко това е добре познато на специалистите — това са мотивите на Платон за изгонване на поетите от републиката, формулирани в третата книга на „Републиката“ именно — и това, което трябва да се подчертае, е великолепият анализ на Жьонет на казаното от класиците, подробното проследяване на промените в схващанията на единия и другия, отразено в конкретните термини. Основният принцип на членение у Платон и все още у Аристотел е *енонсиативният модус*, т. е. начинът на изказване, говорното поведение. На едно място говори поетът, на друго неговата реч се редува с тази на персонажите, на трето — говорят само пер-

сонажите. Романтическото и следромантическото членение разглеждат лирическото, епическото и драматическото като жанрове в традиционния смисъл на думата, чието определение неизбежно съдържа *тематичен* елемент. Според Жьонет тематичното определение на „ретроспективната заблуда“ е смесване на модуси и жанрове. Модусите са говорно или езиково поведение или отношение, което всеки говорещ или пишещ трябва съзнателно или несъзнателно да избере, те са речеви регистри, те са по-скоро лингвистични или прагматически категории, те са по-близо до онова, което редица автори (Гьоте например) наричат естествени форми. Жанрoвете, онова, което Диомед е наричал на латински *species*, са чисто художествени или естетически категории. Жьонет пояснява схващането си за две равнища на литературата — естетическо, или художествено, което я приобщава към другите изкуства, и езиково, което я свързва с други типове реч. Тази привилегия за естествено деление се пада по право само на модулното деление на древните — чисто повествование /смесено повествование/, драматическо подражание, твърди Жьонет, а редица автори-романтици я прехвърлят върху триадата лирика /епос/ драма, чиито съставки са за тях свръхжанрове или някакви идеални или природно дадени типове. За Жьонет няма свръхжанрове, които въпреки жанровата си определеност да са лишени от историческа определеност. За него има модуси, например разказа, повествованието, и има жанрове, например романа. Връзката между тези два параметра на литературното поле е връзка или отношение на двойно включване, т. е. на взаимно пресичане, дадена в „Поетиката“ на Аристотел и илюстрирана от Жьонет в една таблица, чиято абсциса носи модалните категории драматическо или повествователно, а ординатата категорията на обекта, на който поетът подражава — висок и нисък обект на подражание. Трагедията, епопеята, комедията и пародията, които изпълват четирите квадрата, са характеризирани едновременно от двете категории. Структурната разлика между Аристотеловата и романтическите и съвременни системи според Жьонет е именно в тази двойна обусловност на първата. Вторите изработват обикновено схеми на еднопосочни и йерархизирани включвания — творбите се включват във видoвете, видoвете в жанровете, жанровете в „типoвете“. Жьонет предпочита първата, която сравнява например с класификацията на съвременния немски теоретик Клаус Хемпфер. В нея фигурират модуси, базиращи се на енонсиативни ситуации, следвани от „типoве“ — спецификации на модусите (например повествователният модус включва повествование в първо лице и авторово повествование), след това от жанрове — конкретните исторически реализации като роман, новела, епопея и т. н., и поджанрове — по-тесни спецификации на жанровете като плутовски роман в рамките на романа въобще. В тази

систематическа терминология се прекъсва връзката между „тип“ (Жьонет предпочита подмодус и затова оставя термина в критическите кавички) и жанр, който не е подтип и което нарушава свързаността на цялото. С лека самоирония, сякаш изпитва неудоволство, че и той се захваща с това, с което толкова други са се захващали, без да го разрешат, Жьонет внася своето предложение за систематизация. То е таблица, подобна на Аристотеловата, в която „п“ тематични класи пресичат „р“ модални и подмодални класи и в получените квадрати могат да бъдат определени „пр“ съществуващи или възможни жанрове. Но по примера на Филдинг, който определил „Том Джоунз“ и „Джоузеф Андрюз“ като „комична епопея в проза“, Жьонет предлага и трета ос, трети параметър, предвиден от Аристотел в първата глава на „Поетиката“ като средство, отговорът на въпроса „в какво“ в смисъла на „с жестове“ „с думи“, „в стихове“, „в проза“, „на гръцки“ и т. н., т. е. формата според Жьонет, задължителна трета константа. Таблицата се превръща в прозрачен куб, но резултатът за момента е, че можем по думите на Жьонет „да положим, че определен брой тематични, модални и формални характеристики — относително константни и надисторически — очертават развитието на литературното поле и до голяма степен определят някаква резерва от жанрови възможности, които могат да се реализират в процеса на това развитие...“ Получава се нещо като таблицата на Менделеев, предвидела съществуването на неоткрити елементи. Така например от съществуването на високия разказ, на високата и ниската драма, Аристотел

извлича по дедуктивен път и някакъв нисък разказ, който той временно нарича пародийна епопея. Това е романът, за чиято поява древният класик не е можел да се досети, но далечните от него формални характеристики продължават да бъдат същите или почти същите. Жьонет не отрича историческото развитие на жанровете, но счита, че всяка историческа промяна носи същите или почти същите формални характеристики, групирани по подобен от предишните жанрове или по различен от предишните жанрове начин. Всички тези данни той нарича *архитект*, т. е. типовете реч или жанрове с техните модални, тематични, формални и други характеристики. Жьонет оставя вратата отворена.

Дотук се спряхме предимно на втората половина на тази книжка от 90 страници. Първата очертава подробно пътя, изминат между Платон и Аристотел, от една страна, и съвременните изследователи, някои от които цитирахме в началото на тази бележка. Десетки имена с приноса им в теорията на жанровете превръщат тази част в енциклопедия на знанието в тази област и показват огромната ерудиция на автора. А есеистичният и полемичен стил превръщат творбата в нещо като подробен протокол на една реална жива дискусия около кръглата маса, в която Жьонет регистрира и обобщава, внасяйки с лека ирония и своя дял, „Увод в архитекта“ е една необходима за всеки изследовател на жанровете книга.

Марта Савова

Хроника

СРЕДНОВЕКОВНАТА БЪЛГАРСКА КУЛТУРА — МЕЖДУ ИЗТОКА И ЗАПАЛА

От 3 до 6 ноември 1981 г. красивият италиански град Сполето, известен със своите антични и средновековни старини, с „Фестивала на двата свята“ и научните седмици, провеждани ежегодно от 1952 г. насам, бе под знака на България и нейния 1300-годишен юбилей. Авторитетният Италиански център за проучвания върху Средновековието, чието седалище е в Сполето, посвети своя VIII международен конгрес на една обширна и бъдеща голяма интерес тема: „Българската култура през балканското Средновековие — между европейския Изток и Запад“. Организиран от Център

за средновековни проучвания и сътрудничество с Българската академия на науките и под патронажа на Министерството на външните работи, Министерството на културата и Националният съвет за научни изследвания на Италия, конгресът бе посветен на 1300-годишнината от основаването на българската държава. Още в проспекта за конгреса бе отбелязано голямото значение на този юбилей и бе изтъкната ролята, която средновековна България е играла в историята и културата на Европа. Замислен не като парадно юбилейно мероприятие, а като сериозна и задълбочена научна среща, конгресът събра изявени учени — представители на три поколения — от Италия и България, от Австрия, Белгия, Пол-